מוזיק פאר אלע

פון ו. ל. קוילימניק

די געלעהרענטע טעאָרעטיקער און היסטאָריקער, ווען זיי רעדען איבער מוזיקאלישע פראגען אוים דעם קולטורישען טעכניישען שטאנדפונקט, — פאר־שטעהען זיי זעהר גוט וועגען וואס זיי רעדען; אבער די געוועהנליכע צוהערער, די אזוי גערופענע בריטיע מאסען, — וואס ווייסען זיי פון די גרעסטע מוזיקאלישע פארמען:

אראטאריע און אפעראַ? —

מיר זאלען וועלען גראבען אין פאר־שען דעם אוצר הנגינה אפילו ניט נאר טיעף, נאר אויבערפלעכליך, וואלט עס פארגנוגען זעהר פיעל צייט, נעהליך אין ערנסטע איבערגעבענהייט, א סך מעהר וויפיעל די גרייסע אָרמיי צוהערערס קע־נען אויף דעם צייט אפנעבען.

מיר לעבען אין א צייט פון אייל־נייש, פון טומעל, ווען די מלחמה אום צו מאכען א לעבען האט דערגרייכט די העכסטע שטופע פון אינשטרענגונג, דעם קולמינאציאנעס פונקט.

דארום מוז אפילו אזא נייסטיגע שפייז ווי מוזיק געגעבען ווערען אין א לייכטער, אנגענעהמענער פארם, אום דער אינטעלעקטועלער גומען זאל עס קע־נען בעסער פארדייען.

ניט אלע קענען געדולדיג אויסהער־רען לאנגע געלעהרטע דיספיטען, לעק־ציעס, אבער א סך גלייכען צוהערען היס־טאָריעס: דאס איז שוין אזוי פון אייר־ביג אן, פון זינט די וועלט איז באשאַ־פען געווארען. נאר אלס קינדער האבען מיר ליעב נעראט, אז מען פלעגט אונז דערצעהלען אטראקטיווע, שענע מעשיות.

עס איז דאריבער צו האפען, אז אונזערע לעזער וועט אויך פאראינטערע־סירען די היסטאָריע פון די גרעסטע צוויי מוזיקאלישע פארמען:

אראטאריע און אפעראַ.

נאר פריהער מוזען מיר ווייסען פון וועלכע עלעמענטען די אראטאריע און אפעראַ זענען צוזאמענגעשטעלט, אויף וואס פאר א יסודות זיי זענען געגרינ־דעט געווארען.

איינהערענדיג אינוויערסאלע מע־טאדען און שטרעבונג נאך ווייסענשאפט אויז אויהרע פרוכט, אנערקענען מיר אלס נאטירליכע עלעמענטען אין מוזיק אין געוואנט.

1) דעם פאעט'ס קראפט, וועלכע ווייזט זיך ארויס בולט אין זיין אויס־קליבען א געוויסען געגענשטאנד;

2) דעם קאמפאזיטאר'ס קראפט, וועלכע ווייזט זיך ארויס אין דעם אנ־נאנג מיט'ן פאעט'ס ווערטער, וועלכע ווערען פארשעהנערט דורך דאס קינסט־לערישע באקליידונג פון דער מוזיק;

3) דעם זינגער'ס קראפט, וועלכע ווייזט זיך ארויס אין זיין פולער סימפא־טיע מיט דעם געגענשטאנד, מעטאר און ציעל פון'ם פאעט און קאמפאזיטאר, וועלכע ער פארבעסערט מיט זיין סטיל.

אט דאס זענען די עלעמענטען פון אראטאריע און אפעראַ, וועלכע זענען געגרינדעט געווארען: די אראטאריע אויף דעם עפאס און דאריבער ווערט זי אנגעריפען עפיק־קראפט; די אפעראַ — אויף דער דראמא, און דאריבער ווערט זי אנגעריפען דראמאטיק־קראפט.

„ווען מיר באטראכטען דעם קאנ־טראסט פון די עפיק און דראמאטיק כחות — זאגט דר. לוסטרוי — זעהען מיר, אז די עפיק־קראפט איז אין גאנ־צען סוביעקטיוו, ווערענד די דראמא־טיק־קראפט איז אין גאנצען אביעקטיוו".

די אראטאריע ווערט אנגערופען אן עפיק־קראפט, ווייל זי האט א השפעה אויף אונזער פארשטעלונגס־קראפט (כח הדמיון); זי אונז פאר א סעריע בילדער פון אר־אלטע צייטען, פון היסטאָרישע עפיזאדען, פון פארצייטיגע איבערלע־בונגען.

די אפעראַ ווערט אנגערופען א דראַ־מאטיק־קראפט, ווייל זי שטעלט אונז פאר א מוזיקאלישע דראמא פונ'ם גאַ־טידליכען לעבען.

דער חלוץ צווישען אראטאריע און אפעראַ איז דער וועלכער ווי צווישען קלאסיציזם און ראמאנטיזם:

צום קלאסיציזם גהערט די אראַ־טאריע און צו ראמאנטיזם — די אפעראַ.

די ערשטע אראטאריע האט פאר־פאסט עמיליאל דעל קאוואליערי און דער זעלבער צייט (1600), ווען פערי עורידס — די ערשטע אפעראַ.

דער סטיל פון רעציטאטיוו, וועלכע פערי האט פארפאסט, באווירט זיך אויף פיעל אידישע סינאגאגאלע מעלאדיען. קאריסימי (1604-74) האט פארפאסט די אראטאריעס: „יפתח הגלערי", „דור ווינתן", „שמה המלך", „בלשאצר".

נאר קיינע שטערען האבען ניט גע־שיינט מיט אזא גלאנץ ווי די צוויי שטע־דען:

מענדעלסאהן און הענדיל.

פעליקס מענדעלסאהן (משה מענ־דעלסאהנ'ס אן אייניקעל), וועלכען גאט האט באשאנקען מיט אזא גרויסען טאַ־לאנט אויפ'ן מוזיקאלישען געביט, וועל־כער האט זיך פאראייביגט מיט זיין באַ־וואוסטע אראטאריע „אליהו הנביא", האט נאך אין 1837 פארטריעט זיינעם א נאהענטען פריינט, מר. קלינגמאן, אן ער האט בדעה צו פארפאסען א גרויסע אראטאריע. אין וועלכער עס זאל זיך אפשפיגלען דאס לעבען און טעטיגקייט פון אליהו הנביא, וועלכער איז אזוי שטארק פארהייליגט ביי אידען.

דעם 23־טען מאי 1846 איז געענ־דיגט געווארען דער ערשטער טייל פון דער אראטאריע.

„אך שפרינג פאר שמחה", האט מענדעלסאהן געשריבען צו זיינע פריינד.

ענדליך, דעם 26־טען אויגוסט, האט מען די וואונדערבארע אראטאריע, „אליהו הנביא", געהערט צום ערשטען מאל אין טאון האל אין בירמהים. מענ־דעלסאהן אליין האט דיריגירט. אלע זע־נען אויבעראשט געווארען, דער ענטוזי־אזם איז געווען אזוי גרויס, אז פון אלע שיכטען פון דער געזעלשאפט — פון דעם קלענסטען ביז דער עלטעסטער פאמי־ליע — האבען אלע הערצליך באגריסט מענדעלסאהנ'ען מיט זיין ערפאלג.

פרידריך הענדיל האט אונז באווי־זען קראפט פון א דראמאטאר.

זיינע אראטאריעס: „שמשון הגבור", „יהודה המכבי", „ישראל אין מצרים" (וועלכע איז פארפאסט געווארען אין 27 טען), זענען דורכגעדרונגען מיט א עכסט רעליגיעזען גייסט.

אזוי ווי א טייך פלוסט פון זיין אנפאנג און זוכט זיין היים — דעם ים, אזוי איז די קונסט!

אלטע און נייע עקספערימענטען

צו דער ערעפענונג פון "אינזער טעאַטער"

פון א. מ. מאנדעלבוים

אין ניו יארק וועט קומענדע וואך ערעפענט ווערען א קליין טעאטעריל — "אונזער טעאטער". געפינען געפינט זיך דאס טעאטעריל אין א ווייטען ווינקעל, ווייט פון דער קאכעדיגער און רוישענדער טעאטער־וועלט, ווייט פון דער "עוועניו", וואו עס הערשט דער גייסט פונ'ם דאלאר, דער קראנג פון דער גאַ־דענער מטבע.

אינ'ם משך פון די לעצטע עטליכע יאהר זענען שוין אין ניו יארק געמאכט געווארען פארשיעדענע עקספערימענטען אויפ'ן דראמאטיש־קונסטלערישען געביט. די כונה איז געווען א גרויסע, א קאָלאָ־סאלע, ווערען האט מען געוואלט שאפען א קונסטלערישע מזבח, אויף וועלכען מען זאל מקריב זיין פערזענליכע אמבי־ציעס לשם רעניער קונסט. מען האט זיך פארמאסטען גרויס — גרעסער ווי גרויס.

און וואס איז פון יענע עקספערימע־נטען ארויסגעקומען? שווארצ'ס קונסט־טעאטער האט אפשר טיילווייז די האפע־נונגען נישט אפגעגארט. קונסטלעריש איז שווארצ'ס טעאטער אויעף מיט מיליאנען מייל ווייטער פון די אנדערע אידישע טע־אטערס. אָרגאניש איז עס אבער געב־לבען בעמעס דער איינגענער פייוואטמסחר ווי די סעקאנד עוועניו געשעפטען. די אידעע פון א פאלקס־טעאטער איז בימ־לאכוויז פאראלזירט געווארען און איז צישווארמען געווארען אונ'ם תחיובהו פונ'ם אידישען טעאטראלישען ווערטער.

איצט קומט א שאפענ־נייער עקספערימענט: "אונזער טעא־טער". דא ליגט די חריפט־אידעע אויבענ־אויף. די מענשען, וועלכע האבען זיך דער נייער אידעע גרופירט, זענען נישט אויסען קיין זעק גאלד. זייער כונה איז קונסט צוליעב קונסט. עס איז א רייזיקאלישע פון פינאנציעלען אין באשטימט פאר דריי הונ־דערט מענשען.

ביי די אומות העולם זענען אועלכע אַרטיסטישע אונטערנעהמונגען קיין נייעס ניט. אפילו אין די פאראוואַרפענסטע שטעדט פון דער ברייטער און ווייטער אמעריקע געפינען זיך דראַמאַטישע אונזערע אמעריקע, וואס שאפען א קונסטלערישען ווינ־קעל פאר יחידי־סגולה, פאר געצעהלטע מענשען. ביי אידען איז עס אבער ניט קיין אפטע דערשיינונג. אויב עס געפי־נען זיך ביי אידען עטליכע צעהנטליג אר־דעאליסטען, וואס לאזען זיך אוועק אויף איינענע שליאכען און זוכען קונסט לשם קונסט, קוקט מען אויף זיי אין די גלי־שווארענע טעאטראלישע קרייזען ווי אויף "נרינהארנס", ווי אויף אומערפאהרענע פארשוינען.

"אינזער טעאטער" האט מזל — טאקי דערפאר ווייל ער קומט שוין נאך אלע אומגעלונגענע עקספערימענטען. די סטימולירער פון דער אידעע האבען פאר זיך א שפיענעל: זיי מאנען אויסמיידען די טעות(!), וואס די פריהערדיגע עקספע־רימענטירער האבען געמאכט; זיי מאנען נעהמען אויף זייטיגע וועגען, כדי ניט צו שטרויכעלט צו ווערען. א וועג איז עס א דאדענדיגער, א פערזיגער; מיט אפפער־ווילינקייט אין גוטע כונות קאנען אבער אלע שטרייכלונגען באזייטיגט ווערען.

די ניו־יארקער אידישע פרעסע (מיט גווויסע אויסנאהמען) האט דער נייער קונסטלערישער אידעע פון "אונזער טע־אטער" מיט נעשעענקט פריינט, אבער מערקוואמקייט. די סיבה איז ניט שווער צו געפינען. עס ווירפט דערביי די טרייב־קדעפטען פון דער אלטער גווארדיע. עפעס שרעקט זיך אומיצער טאמער וועט דאס נייע טעאטעריל זיך קדוין פון דיי אייב־געפונדעוועטע אידישע אַרטיסטען. אראפ־רייסען. עס איז א פחד פאר א נייעם כח — פאר א נייי ווינטעל. אין ווער האט נאך אזוי מורא פאר א נייי ווינטעל ווי דער גוטשטעהענדיגער, מיט אלץ צופרידענער "ברודער" פון דער "וניע"?

די טרופע פונ'ם נייעם טעאטעריל האט קונסטלערישען מזל. אין דער טרופ פע געפינען זיך אועלכע חשובי'ע אַרטיס־טישע כחות ווי בעלא בעלאַרינא, פרידא וויטאלין, מרים עליאש, שניאור, גרינ־בערג אין בריעפער, אזוי אויף עטליכע אנ־דערע וועלכע זענען געבליבען שטעהן "אויסער די וועגען" פון די אידישע טע־אטערס.

"אונזער טעאטער" פארמאגט אלע אינסטרומענטען פאר אן ארגינעלען אויפ־טו. עס האט די באדייטענדסטע אידישע דראמאטורגען, וועלכע ריישען זיך צו שלימות; עס פארמאגט די נויטיגע סביבה, די נעהערונג לופט פאר אזא נייעם עקספערימענט. די פריהערדיגע טעאַ־טערס פונ'ם קינסטלערישען שניט האבען אזא עולם קולטווירט. פעהלען פעהלט בלויז די פאנאטישע עקשנות, כדי צו אנהאלטען דאס גליבנגעוויבט און אלע שטרויכלונגען צו באקעמפען און צו באַ־זייטיגען.

מיט דעם נייעם אויפטו איז פאר־בונדען די דראמאטישע סטודיע, וועגען וועלכער עס האט זיך אזוי שטארק גע־מימעלט מיט א יאהר צוריק, אין דער "עפאכע" פונ'ם "טעאַליט". באשטעהן באשטעהט די סטודיע פון יונגע מענשען, וואס פיהלען אין זיך א דראנג צו קונסט. מיט די הויפט־כחות פון "אונזער טעאַ־טער" וועט זיך די סטודיע קאנען ארויס־שיילען פון איהר פארגליווערטען שאַ־לעכץ. ווער ווייסט וויפיעל שאפענדיגע אַרטיסטישע כחות עס באהאלטען זיך הינטער די קוליסען פון דער דראמאטי־שער סטודיע?

די דערעפענונג פון "אונזער טעאַ־טער" דארף ארויסרופען פרייד שוין דערפאר אליין, ווייל עס טראגט אין זיך אייזערנע עגערגיע, שאפונגס־דראנג. אין ווייטען פארגעהן. עס איז אן ערנסטער פארזוך צו שאפען עפעס אזוינס, וואס איז נאך נישט געווען. עס קאן זיך טרעפען, אז נישט אלע האפענונגען פון די היפש־טער זאלען ראליזירט ווערען. א התחלה פאר א גרויסען אויפטו איז עס אבער געווים, און איטליכער איינער, וואס וויל זעהן א בעסער און שעהנער אידיש טעאַ־טער, דארף אויפנעהמען די דערעפענונג פון "אינזער טעאטער" מיט שמחה.

עס איז א באשיידענער עקספערי־מענט. דערווייל איז עס ניט מעהר ווי א באשרענקטער מקום קדוש פאר עטליכע הונדערט מענשען. די פראווינץ, דער גרויס־סער שטח פון די אמעריקאנער און קאנא־דער שטעדט און שטעדטלאך, קאן אין "אונזער טעאטער" ניט קומען. אינזון זאָלען אבער האבען די מענשען פון אונ־ער טעאטער", אז דער אידישער שטעדטל אויף דער אידישער סצענע אין אמעריקע, וועלכער איז אין דער אמעריקאנער אידישער געשיכטע אין אלע יאהרען אין אלע מקומות, אין אלע לענדער, אין אלע שטעדטלעך, אין אלע דערפער, אין אלע גאסען, אין אלע הויזער, אין אלע הערצען, אין אלע מוחות, אין אלע נשמות, אין אלע לעבענס־ווערטער, אין אלע לעבענס־ווערטער, אין אלע לעבענס־ווערטער